

**Conreus i propietat agrària a Sarral
segons el capbreu de 1720**

Roser Puig i Tàrrech

• • • • • • **Conreus i propietat agrària a Sarral segons el capbreu de 1720**

• **Roser Puig i Tàrrach**

Resum: Anàlisi de les terres capbrevades pel marquès de Mortara en el terme de Sarral l'any 1720, en especial en les partides de Vallcervera i del Diumenge, la primera de secà i la segona de regadiu, en total prop de 500 jornals. Es comenten els conreus i els propietaris.

Paraules clau: agricultura del segle XVIII, capbreus, Sarral

Abstract: Analysis of land on which Marquès de Mortara applied different capbreus in the township of Sarral in 1720 –particularly in areas of Vallcervera and Diumenge, unirrigated lands and irrigated lands, respectively–, in total about 500 jornals. We discuss crops and owners.

Keywords: agriculture in the eighteenth century, capbreus, Sarral

Aquest article és la continuació del treball iniciat el 1999 sobre el capbreu del marquès de Mortara a Sarral de l'any 1720¹, conservat dins del fons patrimonial Moragues dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona, en aquell moment ens centràrem sols en els molins d'energia hidràulica i en aquesta ocasió ampliem l'estudi a l'agricultura².

L'espai agrícola

Entre els diversos problemes que presenten els capbreus a diferència dels cadastres, trobem la no separació de cada conreu (generalment en una peça de terra hi ha diversos cultius). Un altre inconvenient és que no abasten la totalitat del terme; en el cas de Sarral, hi tenien drets senyorials el marquès de Mortara, l'arquebisbe de Tarragona, el monestir de Vallbona de les Monges i el mateix Ajuntament. A més, és possible que alguns sarralencs tinguessin terres en altres termes (com per exemple Montbrí de la Marca, Ollers, Rocafort de Queralt, Solivella o Forès). Tot i aquests obstacles, les dades que s'obtenen ens poden ajudar en el coneixement de l'estructura agrària, tant pel que fa a la propietat com als usos de la terra.

És de gran utilitat l'abundant bibliografia sobre estudis de cadastres de la mateixa època en termes propers (Cabra del Camp i Rocafort de Queralt) o amb una situació geogràfica similar: Montblanc i Vilaverd (en els dos darrers hi passen rius). Una de les característiques habituals a la Conca a l'època moderna era l'elevat percentatge d'espai no conreat, que s'aprofitava tant per pastures com per llenya o per fer formiguers. A Montblanc el 1731 el percentatge de superfície inculca era de prop del 62% (Porta 1987, 156), a Cabra segons

la recana de 1722 la part del terme no treballada era de gairebé el 63% (Teixidó 212) i a Vilaverd el 1739 el 36% (Porta 1981, 286). A Sarral, el capbreu ens mostra dues parts diferenciades, una propera a l'Anguera (partida del Diumenge), amb possibilitats de regadiu; i una altra més de secà a Vallcervera. La primera era la més productiva i amb peces de terra més reduïdes (la mesura de superfície s'expressa sovint en quartans), amb horts i sembradura de regadiu (menys dependent de la climatologia), ja que en els límits de les finques s'esmenta sovint l'existència de sèquies. L'altra part, anomenada Vallcervera, és on apareix la vinya, encara que en ocasions era plantada a bancalades, és a dir alternada amb altres conreus (oliveres i sembradura) també és on s'esmenta més el bosc, la garriga, l'erm i les roques. Aquí els cereals eren de secà. Tornant als buidatges de registres fiscals, el conreu principal en el primer terç del segle XVIII a la Conca de Barberà era la sembradura. Dins de la terra treballada, a Montblanc els cereals ocupaven el 53% (Porta 1987, 155), a Cabra el 1722 el 77% (Teixidó 1997), a Vilaverd el 1739 el 56% (Porta 1981, 286) i a Rocafort el 1716 el 72% (Gual, 153).

A Sarral, entre les múltiples associacions de conreus i erms hem considerat els següents grups:

Jornals amb terres conreades (359)

- Únicament campa: 24,5
- Campa i oliveres: 30,5
- Campa i vinya: 1
- Campa, oliveres i vinya: 4
- Campa, oliveres i garriga: 8,5
- Campa i garriga: 44
- Campa, garriga i bosc: 103
- Campa i erm: 20
- Campa, erm i bosc: 16
- Campa i bosc: 73
- Vinya: 6,5
- Oliveres: 18
- Vinya i oliveres: 7
- Oliveres i garriga: 3

Jornals de terra no conreades (136,5)

- Erm: 1
- Bosc: 10
- Garriga: 125,5

Total jornals: 495,5

Els resultats per a Sarral són concloents, el 1720 el domini dels cereals com el mestall, el sègol, l'espelta, el blat i, en menor mesura, l'ordi i la civada,

era majoritari, és a dir que es dirigia principalment al consum humà i animal. Sols 24 jornals eren de monocultiu exclusiu cerealístic absolut, la resta es presenten en associació amb altres conreus. En els cereals de secà la rotació del guaret fa que, en múltiples ocasions, estigui al costat d'erms, garriga i boscos, llocs adients per a la fabricació d'adobs d'origen vegetal amb la crema de brossa.

El segon conreu més anomenat és l'olivera, però en la majoria de vegades es presenta com a complementari, rodegen la finca i, a més, són recentment plantades –les frases d'«algunes soques» o de «plançons», així ho constaten. A la resta de municipis propers, dins dels conreus la presència de l'olivera era variable; destacava Montblanc el 1731 amb el 18,5% (Porta 1986, 155), Vilaverd amb el 8,6% (Porta 1981, 286) i Cabra del Camp el 1722 amb el 5,6% (Teixidó, 203). A Sarral l'associació de les oliveres es feia amb la sembradura i la vinya; a vegades aquest arbre l'hem trobat sol, però intuïm que, en realitat, devia tenir camp a mig. La veritat és que moltes plantacions eren joves. Quins factors podien afavorir l'expansió de l'olivera? A banda de l'autoconsum (alimentació, fabricació de sabó i il·luminació), la resta d'oli s'havia de comercialitzar, un és el preu: si el 1706 a Barcelona la càrrega es pagava a 18 lliures, el 1720 era valia el doble, 36 lliures³. El policultiu, a més, és un avantatge i una assegurança pels casos de mala collita d'un altre conreu.

El tercer lloc és per a la vinya, almenys segons el capbreu. A diferència de l'olivera, a Sarral no s'hi documenta vinya nova o mallol, al contrari, hi ha dos casos de vinya vella o abandonada, que ja era erma. Solament una quinzena de declarants tenien vinya (entre els quals: tres artesans, un prevere, un estudiant i pagesos). A la resta de la comarca la situació era ben diferent. A Montblanc el 1731 els ceps representaven una quarta part dels conreus. A Vilaverd, el 1739 una tercera part; de la mateixa manera que a Rocafort. Però a Cabra del Camp, el 1722 només un 15%. La predilecció de les oliveres per sobre dels ceps podia ser a causa d'alguna exempció senyorial en el pagament del delme? És una incògnita⁴. Ara bé, sembla lògic que les terres més productives i rendibles amb aigua es destinessin als cereals, sobretot quan encara era recent la crisi de subsistències generada per la guerra de Successió. Les possibilitats futures d'expansió de la vinya, a costa dels erms, la garriga, el bosc i altres conreus, eren grans.

La propietat

Si analitzem les dades a escala global constatem que tres persones tenen a les seves mans prop de la meitat de la terra. Si diferenciem el seu lloc de residència, en números absoluts, els propietaris sarralencs eren majoria (87,5%) davant els forasters (12,5%). Dels darrers sobresurten els rocafortins (deu), un de Montblanc, un de Cabra i un de Huete (Castella). En la tinença de terra els habitants de Sarral posseïen un 76% de la superfície capbrevada i els de fora un 24%.

El terratinent montblanquí era un doctor en lleis, Antoni Tomàs i Rubinat, i consta que habitava a la Plaça Major de la capital del partit de corregiment, al costat de l'Ajuntament (Porta 1986, 163 i 186). Tenia 70 jornals de garriga i mig jornal de terra conreada.

El principal propietari local era la vídua de Rafael Potau amb un centenar de jornals. Suposem que estaria vinculada amb els coneguts Potau, membres de la baixa noblesa⁵. Entre els residents a Sarral només dos propietaris tenien més de 15 jornals, un és la referida vídua Potau, esmentada amb cent jornals, i l'altre Ramon Cots, paraire, amb 54,5 jornals (vegeu apèndix). El minifundi era molt estès, així 55 sarralencs tenien entre mig i 3,9 jornals i controlaven el 22% de la terra capbrevada. Tenien entre els 4 i 6,9 jornals, 23 habitants de Sarral (el 29% de la terra). Només tres individus tenien de 7 a 9,9 jornals (el 7% de la terra). Ara bé, una cosa és la quantitat i una altra la qualitat; així, la rendibilitat era més elevada (i, evidentment, el preu també) si hi havia aigua per regar, per això la fragmentació en aquests casos era major⁶.

La destrucció de bona part dels arxius municipal i parroquial de Sarral durant la guerra civil, fa que la troballa de documentació d'origen senyorial sigui una eina important per conèixer l'agricultura del segle XVIII, l'única alternativa seria la notarial.

Notes

(1) Roser PUIG I TÀRRECH (1999), «Els molins de Sarral en un capbreu del 1720», *Recull de Treballs* (Sarral), 2, p. 187-196.

(2) Malauradament només hi ha un capbreu i no es poden fer anàlisis seriadades com les que ha realitzat Gaspar Feliu per al terme del Palau d'Anglesola. Vegeu: Gaspar FELIU (1983) «Estudi serial dels capbreus com a font per a la història agrària. L'exemple del Palau d'Anglesola», *1r Col·loqui d'Història Agrària*. València, p. 213-229.

(3) Gaspar FELIU (1991), *Precios y salarios en la Cataluña moderna. Vol. I: Alimentos*. Madrid, p. 103-118.

(4) Jordi Andreu Sugranyes en la relació de la col·lecta del delme de l'arquebisbe de Tarragona no documenta cap aportació d'oli a Sarral ni en el 1700 ni en les primícies de començaments del segle XIX (sí, en canvi, a Senan, Solivella i Vilaverd). Vegeu: Jordi ANDREU SUGRANYES (1994) *El Camp de Tarragona i el Priorat durant els segles XVIII i XIX*. Tesi doctoral. Bellaterra (UAB), vol. II. Per una relació del segle XVIII dels percentatges de delmes senyorials a cobrar en els municipis inclosos en l'Arquebisbat de Tarragona, conservada en el Fons Moragues (AHT), sabem que als termes de Blancafort, Lilla i Montblanc no es cobrava el delme de l'oli.

(5) Vegeu: Jaume TEIXIDÓ MONTALÀ (1997), «Notícia dels Potau de Sarral», *Recull de Treballs* (Sarral), 1, p.161-198.

(6) Per veure les partides de terme en un mapa us remetem a l'article: Joan VENDRELL ANGUERA (1981), «La recana de 1846», *Miscel·lània sarralenca (1180-1980)*. Sarral, p.161-176.

Plaça de l'Església de Sarral, a començaments del segle xx.
(Foto cedida per l'Ajuntament de Sarral)

Apèndix

Distribució de la propietat agrícola del terme de Sarral segons el capbreu del marquès de Mortara de 1720

Terratinents de Sarral

- Josep Abellà, major de dies, teixidor de lli: 1 j de campa amb alguns plançons d'oliveres i 6 quartans de campa (pd).
- Jaume Badia, pagès, i Maria Anna Domènec, cònj.: 6 j de campa, erm i roques (tv).
- Josep Badia, pagès: 4 j de garriga (tv).
- Joan-Baptista Ametlla, boter, casat amb Antònia Alió: 11 quartans de campa, la terra limita amb la sèquia de l'horta (pd) i 8,5 j de campa garriga (tv).
- Joan Barbens, pagès: 3 j de campa garriga (tv).
- Joan Barrot, pagès, casat amb Magdalena Ametlla: 3 quartans de terra.
- Josep Bonet, pagès: terra de garriga (tv).
- Josep Camell, pagès, major, i el seu fill homònim, menor: 2 j de campa i vinya amb alguns plançons d'oliveres (pd).
- Francesc Cantí, teixidor de lli: 4 quartans de campa (pd) i 0,5 j de campa i tres oliveres (tv).
- Josep Capdevila, pagès: 1 j de campa (pd).
- Joan Carbonell, mestre de cases, casat amb Jerònima Forners: 0,5 j de campa (pd).
- Pere Carbonell, pagès: 4 j de campa i garriga (tv).

- Joan Carreres, pagès: 1 j de vinya amb alguns plançons d'oliveres i un bocí de campa en regadiu.
- Joan Casanoves, major, pagès: 10 j de campa, bosc i roques (tv).
- Jaume Castella(r), paraire: 3 j de campa, garriga i bosc (tv).
- Macià Clarassó: 4 j de garriga i campa (tv).
- Ramon Cots, paraire: 50 j de campa i bosc; 1 j d'oliveres; 3 j de campa, garriga i oliveres; 0,5 j d'oliveres (tv). Total: 54,5 j.
- Antoni Duc, pagès: 3 j de campa i garrigues (tv).
- Joan Espinac, pagès: 2 j de campa i garriga (tv).
- Hereus de Josep Falcó, pagès: 1 j de terra amb algunes oliveres (tv).
- Pere-Antoni Ferrer, corder: 1 j de vinya (pd).
- Jaume-Joan Ferrer, paraire: 0,5 j de campa (pd).
- Josep Ferrer, pagès (a) Ferreret: 1 j i 1 quartà de campa i vinya; 1 j de campa i oliveres. Total: 2 j.
- Francesc Fontanilles, pagès: 2 j de campa regadiu (pd).
- Isidre Forners, pagès: 0,5 j d'oliveres (tv).
- Ramon Forner, paraire: 4 j de garriga i 2 j d'oliveres (tv). Total: 6 j.
- Margarida, vídua d'Isidre Forners, pagès: 1 j de campa; 1 j de campa d'oliveres; 4,5 j de vinya. Total (5 parcel·les): 6,5 j.
- Joan Grau, pagès: 6 quartans de campa (pd) i 1 j de campa amb algunes oliveres i 7 j de campa amb algunes oliveres (tv).
- Josep Grau, pagès: 4 j de campa garriga amb algunes oliveres (tv).
- Paula Grau, vídua Josep Traver, paraire: 2 j de campa (pd).
- Rafael Grau, pagès, i Marta Gassol, cònj.: 4 j de garriga (tv).
- Hospital: 1 j (tv).
- Hereus de Joan Guàrdies, pagès: 4 j de conreu (tv).
- Maria Garriga, vídua Güell, pagès: 1 j de garriga.
- Josep Llobera, espardenyer: 4 j de conreu amb bosc i roques (tv).
- Pere Martí, corder: 6 quartans de campa en regadiu (pd) i 6 j de garriga (tv).
- Andreu Mateu, pagès, i la seva esposa, Esperança Grau: 2 j de campa amb oliveres.
- M. Anna Mateu, vídua de Jacint Biosca: 1 j d'oliveres.
- Ignasi Miró, sabater: 1 j de campa en secà i 10 quartans de campa en regadiu.
- Francesc Miró Llord, pubill: 4 j de campa i part d'oliveres (pd).
- Gabriel Miró, paraire: 1 quartera i 4 quartans de terra campa amb tres soques d'oliveres; 1,5 j d'oliveres i 5 j de bosc i oliveres (4 de bosc i 1 d'oliveres, tv).
- Pere Miró, paraire (a) *lo groc*: 0,5 j de campa (pd) amb alguns plançons d'oliveres i 2 j de garriga (tv). Total: 2,5 j.
- Tecla Miró, vídua de Francesc Llobart: 4 j de garriga (tv).
- Maria, vídua Feliu Moles, pagès: 2 j de campa (pd), 1 de vinya i oliveres i 1 j d'oliveres. Total: 4 j.
- Teresa, vídua de Francesc Moles, pagès: 6 j de bosc (tv).
- Maria, vídua de Jaume Morell, pagès: 2 j de garriga amb algunes soques d'oliveres (tv).
- Amador Pasqual, pagès, casat amb Maria Badia: 1,5 j de vinya i part d'oliveres.
- Bonaventura Pasqual, estudiant: 2 j de campa, vinya i oliveres.
- Ignasi Pedreny, casat amb Antònia Carbonell: 0,5 j de campa (pd).
- Jeroni Pedreny, paraire, i la seva mare, Elisabet: 1 j de campa, vinya i oliveres, i 1 j i 2 quartans de campa (pd). Total: 2 j i 2 quartans.
- Josep Pedreny, pagès: 0,5 j de terra.

- Josep Pedreny, pagès (a) de la plaça nova: 4 j de garriga (tv).
- Miquel Plana, ferrer: 1,5 quartans de camp a en regadiu.
- Antoni Potau, paraire: 0,5 j de camp a (pd).
- Bernat Potau, paraire, casat amb Maria Miró: 2 j de camp a (amb 3 o 4 oliveres) i 0,5 j de terra camp a (pd). Total: 2,5 j.
- Joan Potau, pagès: 5 j de garriga (tv).
- Josep Potau, pagès: terra camp a i garriga amb mig jornal d'oliveres i una masia o corral derruït (tv).
- Josep Potau, pagès (a) de la plaça nova: 5 j de garriga (tv).
- Vídua de Rafael Potau, pagès: 100 j de camp a, garriga, erm i roques (limita amb el Torrent de Montbrí, tv), inclou un corral.
- Francesc Puig, pagès: 2 j de camp a i algunes soques d'oliveres.
- Josep Puig, pagès: 1,5 j de camp a i oliveres.
- Maria, vídua d'Antoni Puig, marxant: 1,5 j de camp a i garriga, amb alguns plançons d'olivera.
- Maria, muller de Pau Rubió: 1 j de camp a i oliveres (tv).
- Andreu Sabidó, teixidor de lli: 1,5 quartans de camp a (pd).
- Agustí Salat, prevere i beneficiat: 3 j de vinya i oliveres («ab bancals amples de vinya»), són dues peces.
- Josep Sanahüges, pagès: 4 quartans de camp a en regadiu (pd).
- Bartomeu Santfeliu, pagès: 1 j de vinya i oliveres, i 0,5 j d'oliveres només. Total: 1,5 j.
- Jeroni Serra, teixidor de lli: 2 j de camp a amb algunes oliveres (dues peces). A més d'1,5 j de camp a amb oliveres (limita al Torrent, tv). Total: 3,5 j.
- Jeroni Serra, pagès: 1 quartà de camp a.
- Joan Serra: 1 j de vinya.
- Joan Serra, paraire (a) del carrer del forn: 1 j de camp a (pd).
- Josep Serra, pagès (a) Quadres: 1 j d'oliveres amb un noguer i 3 j de garriga (tv). Total: 4 j.
- Marià Serra, sabater: 1 j de vinya amb alguns plançons d'oliveres.
- Marta, vídua d'Antoni Serra, serraller: 1 quartà de camp a.
- Pere Serra, teixidor de lli, casat amb Serafina Ribes: 1 j de camp a i oliveres, i 1 j d'erm (tv). Total: 2 j.
- Pere Serra, serraller: 1 j de terra plantada d'oliveres.
- Maria, casada en segones núpcies amb Joan Tarragó, pagès: 1 quartà de camp a amb algunes oliveres.
- Pere-Joan Teixidor, corder: 1,5 j de camp a, amb oliveres plantades (limita amb la sèquia).
- Joan Terés i la seva mare Felipa, vídua de Joan, pagès: 8 quartans de camp a (franca de delme) i 1 j de garriga i oliveres (tv).
- Magí Tomàs, pagès, i Maria, cònj.: 8 j de camp a i garriga.
- Francesc Torner, pagès, i Maria Mateu, cònj.: 1 j d'oliveres (tv).
- Jaume-Joan Traver, paraire: 1,5 j de vinya (a la Plana de na Ponsa).
- Jaume Torner, teixidor de lli, casat amb Anna: 5 j de garriga (tv).
- Anna Maria, vídua de Josep Veciana, pagès: 1 j de camp a amb algunes oliveres.
- Esperança, vídua de Josep Veciana: 1 j de camp a i oliveres (tv).
- Rafael Vellet, pagès: 1 hort tancat amb parets, prop del castell, d'un quartà de sembradura i 2 j de camp a (pd).

- Jaume Vellet, pagès: 1,5 j d'oliveres i campa en regadiu.
- Joan Vellet, pagès: 3 j de garriga (tv).
- Joan Vicenç, paraire: 1,5 j de garriga (tv).
- Bernat Vinader, pagès, casat amb Antònia Moles: 1,5 j de campa i oliveres.
- Rafael Vinader, pagès: 0,5 j de campa amb algunes oliveres (pd) i 4 j de campa i garriga (tv). Total: 4,5 j.

Terratinents de Cabra del Camp

- Josep Santfeliu, pagès: 4 quartans de campa amb algunes oliveres.

Terratinents de Huete (Conca)

- Francesc de Martí, noble: 2 j de campa, part d'oliveres i 1 quartà de sembradura.

Terratinents de Montblanc

- Antoni Tomàs i Rubinat, doctor en Dret: 0,5 j de campa i oliveres (en quatre parades) i 70 jornals de garriga (tres peces, tv). Era hereu del seu pare, Josep Tomàs, botiguer de Montblanc. Total: 70,5 j.

Terratinents de Rocafort de Queralt

- Miquel Ballester, pagès: 8 j d'oliveres
- Josep Bonet: 10 j de campa i erm (la part erma abans era vinya).
- Jaume Carbonell, pagès: 3 j de campa i bosc (limita amb el terme de Rocafort).
- Pere Queralt (a) Rocamora, pagès, i la seva muller, Maria Anna: 3 j de campa i erm. Inclou un corral derruït.
- Josep Soler, pagès: 5 j de campa i garriga (1 j anteriorment era vinya, els 5 j es divideixen en 2 peces). Limita amb el terme de Rocafort.
- Francesc Tomàs, pagès: 3 j de campa i erm (era la meitat del Mas que Parla).
- Macià Tomàs, pagès: 2 j de campa, 2,5 j de campa i garriga, i 0,5 quartà de campa. Total (tres peces): 4,5 j (era l'altra meitat del Mas que Parla).
- Pere Tomàs, pagès: 4 j de campa i erm.
- Joan Veciana, pagès i batlle: 4 j de garriga (tv) al camí de Vallespinosa.
- Josep Vidal, pagès: 1 j de campa.

Abreviatures

j: jornal de llauradura.

pd: indica que la terra està situada en la partida del Diuenge, en el document també anomenada quadra; quan qualifiquem la sembradura en regadiu, és perquè en el capbreu s'indica «ab sa aigua».

tv: indica que es troba a la partida de Vallcervera.

Recepció: Novembre 2011

Valoració: Dr. Josep Fàbregas i Roig (URV)

Acceptació: Març 2012